

פרשת כי תשא התשע"ז

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק לב, כו-ל

(כו) ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל-בני לוי: (כז) ויאמר להם פה-אמר ה' אלי ישראל שימו איש-חרבו על-ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש-את-אחיו ואיש את-רעהו ואיש את-קרבו: (כח) ויעשו בני-לוי כדבר משה ויפל מוהעם ביום ההוא פשלת אלפי איש: (כט) ויאמר משה מלאו ידכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה:

2. תרגום אונקלוס שמות פרק לב פסוק כט

(כט) ואמר משה קריבו ידיכון (ידכון) יומא דין קורבנא קדם יי ארי גבר בכריה ובאחוהי ולאיתאה עליכון יומא דין ברכן:

3. תרגום יונתן שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) ואמר משה קריבו קורבנכון על שפיכות אדמא די בידכון ויתפפר לכון קדם יי ארום נגעתון גבר בכריה ובאחוי ולאיתאה עליכון יומא דין ברכתא:

4. כתר יונתן שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) ויאמר משה הקריבו קורבניכם על שפיכות דם אשר בידים ויתכפר לכם לפני יי כי נגעתם איש בבנו ובאחיו ולהביא עליכם היום הזה ברכה:

5. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) מלאו ידכם - אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום:

6. רשב"ם שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) מלאו ידכם [היום] - כמו כי מלאו אחרי יי, לשעבר. היום חנינכו כל יד ויד שלכם בקרבן ליי, שהרי איש בבנו ובאחיו שלחתם ידיכם לשמים:

7. אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) ויאמר משה וכבר אמר להם, כמו ויצר ד' אלהים (ברא' ב, ז). ורבים ככה. ומלת מלאו דקדוקו זר, כי פעם הוא פעל יוצא, ופעם עומד והבנין קל. וטעם כי איש בבנו אפילו יהיה העובד בנו או אחיו שיהרגוהו. והשכר הוא, שיתן עליכם ברכה, וזהו בעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי (דבר' י, ח). והטעם שאמר לו השם זה הטעם בהר סיני. ע"כ אמר אלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ד' את משה בהר סיני (במד' ג, א). והנה כאשר נעשה המשכן, נבדל אהרן ובניו לשרת השם וכן הלויים, אז היתה מחלוקת קרח, כי בכור היה, כאשר לקח השם הלויים תחת הבכורים שהיו קדושים, בעבור שהם העלו העולות והשלמים זבחו על המזבח שנעשה לפני העגל:

8. דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק כט

(כט) ולתת עליכם היום ברכה. ומכאן זכו בני לוי שברכך משה בזאת הברכה אף על פי שלא ברכן יעקב וגם בני ראובן ברכן לפי שקיימו ברכתו [צוואתו] לעבור חלוצים לפני אחיהם:

9. פירוש ר' עובדיה מברטנורא על רש"י (עמר נקא) שמות פרשת כי תשא פרק לב: כט

(כט) מלאו ידכם שאתם ההורגים בדבר זה תתחנכו להיות כהנים פי' דמוכיח בפרש' והיה עקב שלאחר שספר מעשה העגל כתב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי דמשמע שבשביל זה נתחנכו:

10. במדבר פרק כה,

(ז) וירא פינחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רימח בידו: (ח) ויבא אחר איש-ישראל אל-הקבה וידקר את-שניהם את איש ישראל ואת-האשה אל-קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: ... (י) וידבר ה' אל-משה לאמר: (יא) פינחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את-חמתי מעל בני-ישראל בקנאו את-קנאתי בתוכם ולא-כליתי את-בני-ישראל בקנאתי: (יב) לכן אמר הנני נתן לו

את-ברייתי שלום: (ג) והייתה לו וילזרעו אחרייו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֵלֵהֶיו וַיִּכְפֹּר עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

11. שמות פרק לג, א-ו

(א) וַיִּזְכֹּר ה' אֶל-מִשְׁהַ לַּךְ עָלָה מִזֶּה אֲתָה וְהָעַם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנְּהָ: (ב) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגִרְשָׁתִי אֶת-הַכְּנַעֲנִי הָאֹמְרֵי וְהַחֲתִיל וְהַפְרִיזֵי הַחֲנִי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל-אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם-קִשְׁה-עֲרָף אֲתָה פְּוֹאֲכֶלֶךָ בְּדָרְךָ: (ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא-שָׁתוּ אִישׁ עֵדִיו עָלָיו: (ה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה אָמַר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם-קִשְׁה-עֲרָף רָגַע אֶתְּךָ אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֵדֶיךָ מֵעֵלְיֶךָ וְאֲדַעְהָ מִה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵדֵיהֶם מִהָר חוֹרֵב:

12. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

איש עדי - כתרם שניתנו להם בחורב, כשאמרו נעשה ונשמע:

13. רשב"ם שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

(ד) עדי - מיני תכשיטין, לפי שנהגו אבילות, כדכת' ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו, שהרי אמר להן ק' הורד עדייך:

14. רבינו בחיי שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

(ד) וישמע העם את הדבר הרע הזה. נראה לי כי ישראל קבלו עליהם מיני צער מדה כנגד מדה, כי היו מתחלה עטרותיהם בראשיהם (ישעיה לה, י) "וְשִׁמַּחְתָּ עוֹלָם עַל רֵאשִׁים", ועתה כאשר שמעו בהסתלקות שכינה נסתלקה השמחה, ולכך "ויתאבלו". ומה שאמר "ולא שתו", כי כיון שהופשטו מכבוד השכינה שהיה מחופף עליהם הפשיטו את עצמם מן העדי שלהם, שכן מצינו הכתוב שהמשיל סלוק השכינה להפשטת הבגד, הוא שאמר הושע: (הושע ב, ה) "פֶּן אֶפְשִׁיטָנָה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הַנְּלֻדָה", יאמר: פן אפשיט מישראל כבוד שכינתי שהיו מלתבשים בה, וישארו ערומים ממנה כמו שהיו עד שלא נתנה תורה, הוא "כיום הולדה", וכן תרגם יונתן: דלמא אסלק שכינתי מינה ואעדי יקרה ואשוניא רטישא כיומא קדמאה עד לא אתקרבת לפולחני.

15. בעל הטורים שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

... בשביל שנתגאו בצבי עדים, וכמו שדרז"ל (ברכות לב א) בשביל רוב זהב וכסף שנתת להם עשו להם עגל זהב, על כן ולא שתו איש עדיו ונסתמה פיהם שלא היה להם פתחון פה, כמו מתג ורסן שבולם עדיו של סוס:

16. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד א

דְּבִי רַבִּי יֵנְאִי אֲמַרִי, מִהֶכָּא, (דברים א) "וְדִי זָהָב", מאי וְדִי זָהָב? אֲמַרִי דְּבִי רַבִּי יֵנְאִי, כֶּף אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאָמְרוּ דִי, הוּא גָרַם שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל.

17. כלי יקר שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

ולא שתו איש עדיו עליו. יש מקשים אחר שמעצמם לא שתו עדים עליהם מהו זה שחזר ואמר ועתה הורד עדיך מעליך. ונראה לפרש שהיו כאן שני מיני עדי, האחד הוא סתם עדי חח ונזם וחלי שהיו מתקשטים בהם. השני הוא אותן הכתרים שניתנו להם בחורב על אומרם נעשה ונשמע. ובפעם ראשון כששמעו הדבר הזה שאמר הקדוש ברוך הוא כי לא אעלה בקרבך והרי הם כמנוודים לשמים על כן ויתאבלו ולא שתו איש עדין, מדקאמר איש עדיו ולא אמר בני ישראל כמו שנאמר אחר כך ויתנצלו בני ישראל את עדים שמע מינה שמדבר בעדי המיוחד לכל איש ואיש לפי עושרו העשיר ירבה והדל ימעט, וקיבלו עליהם תשובה בעבור החטא הנמשך מן העדי כמו שנאמר ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו'. אבל אותן שני כתרים שקיבלו בחורב לא פרקו כי היה נראה להם כפריקת עול התורה כאילו אמרו אין לנו חלק בתורה ובכתרה, על כן נאמר להם שנית ועתה הורד עדיך מעליך אפילו אותן שני כתרים ועל זה נאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, אותו עדי

הניתן להם בהר חורב. ואמר כאן בני ישראל ולא אמר איש עדיו לפי שכל ישראל היו שוים בו כעשיר כהלך:

18. דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ה

ועתה הורד עדיך מעליך. תימה שהרי כבר נאמר ולא שתו איש עדיו עליו. וי"ל שלא היה דעתם להניחם אלא לפי שעה וסבורין להחזירן לאחר מכן לכך נאמר הורד עדיך לא כשאתם סבורין אלא הורד לגמרי ולא תשובו להחזירם והר' יוסף קרא ז"ל פי' ולא שתו איש עדיו עליו הם בגדים חמודים ונאים שלבשו בשעת מתן תורה כדכתיב ויכבסו שמלותם אבל הורד עדיך הם הכתרים שניתנו להם בשעה שאמרו נעשה ונשמע ופרקו אותם מלאכי חבלה בשעה שעבדו לעגל כדמסיק במסכת שבת וזה שאמר ויתנצלו בני ישראל שנטלו מלאכי חבלה ולא כתיב וינצלו. ד"א ולא שתו כלי זינן כי אמרו לא נלך להלחם כי אם בלכת הקדוש ברוך הוא עמנו והוא אמר הורד עדיך עד שאדע מה אעשה לך כי אלך עמכם:

19. שמות פרק כד, ז-ח

(ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: (ח) ויקח משה את-הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה:

20. פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) שמות פרשת משפטים פרק כד סימן ח

(ח) ויקח משה את הדם ויזרק על העם. זו הזאה, מלמד שלא קבלו אבותינו התורה אלא על ידי מילה וטבילה והזאה: ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם. אמר להם הרי אתם קשורין וענובין, מיד קבלו עליהם בשמחה:

21. תרגום אונקלוס שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק ח

ונסיב משה ית דמא וזרק על מדבחה לכפרא על עמא ואמר הא דם קימא דגזר יי עמכון על כל פתגמאי האילן:

22. כתר יונתן שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק ח

(ח) ויקח משה את חצי הדם שבמזרקות ויזרוק על המזבח לכפר על העם ויאמר הנה זה דם הברית שכרת יי עמכם על כל הדברים האלה:

23. אבן עזרא - הפירוש הקצר שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק ח

(ח) ויקח משה את הדם - שהיה באגנות. ויזרק על העם - כמו ויז על אהרן ועל בגדיו (ויקרא ח, ל), ובו היתה קדושתו, ושם אפרשנו. ואחרים אמרו כי על העם בעד העם, כמו ויכפר על העם (במדבר יז, יב). והגאון אמר כי זה רמז שדמכם מותר כדם הזה אם לא תשמרו הברית, וזה דרך דרש:

24. הדר זקנים על התורה שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק ח

ויזרוק על העם. ונכנסו ישראל לקבלת התורה במילה וטבילה והרצאת דמים והיכן מצינו שטבלו מהכא. י"ל דאין הזאה בלא טבילה: הנה דם הברית. דם זה שנחלק לחצאין הוא דם הברית וחלקתיו. כי כן דרך כורתי ברית שחולקים. כי כן עשה אברהם בברית בין הבתרים. וכן העגל שכרתו לשנים ויעברו בין בתריו ומה שלא כרת בתרי הבהמה כדי להראות להם שאם לא יקיימו את התורה יפרע מהם בדם. וכן הוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית. וכן מפורש באגדה. וראיה גדולה למה שפירשנו בשם ה"ר שלמה גבי עד הגל הזה שע"י העד עצמו נפרעים מן העובר על הברית. ולכך אמר כאן נעשה ונשמע כלומר נעשה מה שמצוה עלינו. ונשמע כתרנו ונקבל הברית. ג"ן:

25. רבינו בחיי שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק ח

(ח) ויקח משה את הדם ויזרוק על העם. הנה הדם עליהם כדי שיכנסו בברית עם הקדוש ברוך הוא בדם, ואותו כתם הדם שעל בגדיהם קרא הכתוב (להלן לג, ד - ו) "עדי" לפי שהיה עדי להם וכבוד גדול, והיה להם עדות ואות שנכנסו בבריתו של הקדוש ברוך הוא, ועל כן כשחטאו בעגל ועברו על הברית אמר להם: (שם, ה) "הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעַלְיָהּ". כלומר שיסירו מעליהם אותם הבגדים שהיו עדי להם, וזהו שאמר: (שם, ו) "ויתנצלו בני ישראל את עדיהם", אותם הבגדים שנזרק עליהם דם הברית שהיה עדות ואות בין הקדוש ברוך הוא וביניהם, ולמה כרת הקדוש ברוך הוא עמהם ברית בדם רמז

להם אם אתם מקיימים את התורה מוטב, ואם לאו הריני מתיר דמכם לכרת ולמיתה, זה כתב רבינו חננאל ז"ל. וכן פירש רש"י היה מזה על בגדיהם מן הדם, והיה הענין להחשיבם, כענין שכתוב באהרן: (להלן כט, כא) "והזית על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו". וכוונת אונקלוס ע"ה כשאמר "על העם" כי זרק הדם על המזבח לכפר על העם, שכן תרגם: ואריק על מדבחה לכפרא על עמא...

26. פירוש הריב"א על התורה שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ה

(ה) הורד עדיך מעליך. ר"מ מקוצי ז"ל פירש שהעדי הוא דם הברית שהיה על בגדיהם דומה כמו שקיימו כל המצות והתורה והחכמים שבהם הורידוהו מעצמם כשחטאו בעגל כמו שנא' ולא שתו איש עדין עליו ועכשיו צוה המקום לכלם שירידוהו לפי שעברו על אנכי ועל לא יהיה לך. וי"מ ולא שתו היינו ישראל שחטאו בעגל אבל משה לא הורידו מעליו לפי שלא חטא ואמר לו המקום גם אתה הורד עדיך מעליך מפני חלישות דעת של ישראל עכ"ד:

27. רבינו בחיי שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ה

(ה) ועתה הורד עדיך מעליך. הם המלבושים שלהם שנזרק עליהם דם הברית, והוא דם הקרבנות שהקריבו הבכורות בסיני ונקראו עדי לישראל ותפארת וכבוד גדול בהיות בהם הדם ההוא אות וסימן על קבלת בריתו של הקדוש ברוך הוא, וכבר הזכרתי זה בסדר "ואלה המשפטים", והוא דעת רבינו חננאל ז"ל, וכיון שכפרו עתה במעשה העגל בברית ההוא צוה עליהם שיפשיטום, וזהו: "ויתנצלו בני ישראל את עדיהם", יגיד כי עשו כדבר הש"י והפשיטו בגדיהם. ומה שהזכיר למעלה: "ולא שתו איש עדין עליו", כאלו אמר "כל עדין", לומר כי מעצמם נמנעו שלא שתו כל אחד ואחד עליו כל עדין אלא מקצת עדין, אבל עתה כשנצטוו מפי הש"י "הורד עדיך" סלקו כל העדי לגמרי והפשיטוהו מהם. ולפי מה שדרשו רז"ל: (מדרש תהלים קג, ב) שהעדי הזה שם המפורש היה, באור הכתובים: "ולא שתו איש עדין", בגדיהם ממש, "הורד עדיך", הוא עדי שם המפורש, ...

28. רש"י הירש שמות פרשת כי תשא פרק לג פסוק ד

ולא - שתו איש עדין עליו. לא נאמר, מה היה טיבו של עדי זה. מהקשר הדברים מתבאר, כי היה זה עדי, פשוטו כמשמעו, שלבשו והורידו אותו. מפסוק ו ניתן להבין, כי קיבלו את העדי הזה "מהר חורב", ואם כן היה זה עדי מיוחד במינו, ועולה על הדעת השערה נועזת. יש רק דבר אחד, שעליו נאמר לנו שהוא בבחינת תכשיט לאומה הישראלית. הוא נקרא "טוטפת" (לעיל יג, טז), דהיינו תכשיט למצח, ... הם קיבלו את התפלין מיד עם יציאת מצרים. בפרשיות "קדש" ו"והיה כי - יביאך" (לעיל יג, א - טז) נאמר לכל איש בישראל, מה תעודתו שבה יתקדש לפני ה', וכיצד יקדש כל איש ואיש את ידו ואת ראשו למען התעודה הזאת לפני ה'. ב"אות וטוטפת" יקשט כל איש ואיש את ידו ואת ראשו למען תעודה זו - תעודה אשר תתפרש בפרטי תכניה רק בחורב - , וכאן בחורב נוכחו לדעת כי אינם ראויים לתעודה זו שניתנה להם בשעת יציאת מצרים. היש דבר טבעי יותר מהרגשתם, שבהיותם מתאבלים על חוסר בשילותם הרוחנית והמוסרית - אינם ראויים להניח את התפלין על ידם ועל ראשם? לפי פירוש זה יהיה עלינו לבאר "מהר חורב" (פסוק ו): מיום זה שבהר חורב ואילך, או במובן של נתינת טעם: בגלל הר חורב, כעין "ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים" (הושע יב, י). חורב זה, שהיה אמור לתת לתעודתם את משמעותה האמיתית, הוא נטל מהם את תעודתם! תמוה הדבר, שלאחר שכבר נאמר: "ולא - שתו איש עדין עליו", ציווה להם ה': הורד עדיך וגו', וחוזר הכתוב ומספר בפסוק ו: "ויתנצלו". אך גם דבר זה יתבאר יפה לפי פירושנו, שכן אם העדי הזה היה מצווה עליהם, דהיינו התפלין, הרי שהיה צורך בקבלת רשות שמכאן ואילך יחדלו מלהניחו עליהם, ואם כן לא מיותר הוא לחזור ולציין שכבר חדלו מרצונם להניחו, באשר חשו בליבם שאינם ראויים לכך. דווקא הימנעות זו שמרצונם החופשי עשתה את הדבר לביטוי בעל משמעות להכרתם העצמית.